

jellegetlen öltöztetése.) A nagyszerű Gazsó György – egyik kedvencem – is rutinos közhelyekre szorítokozik az itt csak komikusnak és kisszerűnek beállított Peredy Jenő jellemzésénél; ki hinné, hogy Bírónál ő a pozitív hős, bár alakjából a legkonzervatívabb rendezés sem szűrhetne ki egy csipetnyi Don Quijote-i neveltségességet, amely ugyanúgy fellelhető a drámatörténetileg vele rokon Stockmann doktornál is (lehet, hogy Bíró Lajos szeme előtt egy magyar *A népgyűlölő* lebegett). Van unikális mozzanat is: Kulka János (dr. Asztalos Kálmán), akit eddig csak jónak, még jobbnak, legjobbnak láttam, most, igaz, rendezőileg háttérbe állítva, halvány, érdektelen, kettős, közéleti és magánemberi konfliktusából alig jön át valami a rivaldán. *Présence*-ából többet-kevesebbet csak Kaszás Attila (Thurzó, az eredetiben Viktor, itt valamiért, szerzői beavatkozásként, Sándor – talán a Nagyherceg menet közben elhullajtott keresztnévét örökölte meg), Blaskó Péter (Zsivkovics János) és Schell Judit (Primadonna) ment át – no és persze az önmagával mindig konzisztens Lázár Kati a tragikus Kovács néni felvonásnyi némajelenetében. A tömeg – ez sem semmi – hibátlanul mozog a rendező diktálta árapály ritmusa szerint, de máskülönben nosztalgiai ébreszt a méltán legendás kaposvári „csopik” iránt. Mindenesetre a Nemzeti teljes gárdája böcsülettel idomulni igyekezett a nagynevű vendégrendező igényeihez, és nem próbálták őt magukhoz idomítani úgy, ahogy ez Mohácsi vígszínházi vendégrendezések történt.

SÁRGA LILIAM (Nemzeti Színház)

Bíró Lajos színművét átdolgozta Mohácsi István és Mohácsi János. **DRAMATURG:** Eörsi István. **KOREOGRÁFUS:** Tóth Richárd. **DISZLEITERVEZŐ:** Khell Zsolt. **JELMEZTERVEZŐ:** Remete Kriszta. **ZENESZERZŐ:** Kovács Márton. **VILÁGÍTÁS:** Bányai Tamás. **PIROTECHNIKA:** Steiner Iván. **RENDEZŐASSZISZTENS:** Bencze Zsuzsa, Szabó Szilvia. **RENDEZŐ:** Mohácsi János. **SZEREPLŐK:** Hevér Gábor, Kaszás Attila, Schell Judit, Kocsis Pál m. v., Mertz Tibor, Stohl András, Schmied Zoltán, Bajomi Nagy György, Trokán Péter, Major Melinda, Baksa Imre, Némedi Árpád m. v., Andai Kati, Koleczár Bazil Péter, Ficzer Béla, Gazsó György, Kulka János, Bogárné Anna, Blaskó Péter, Papp Zoltán, Hollósi Frigyes, Felhőfi Kiss László, Róbert Gábor, Szalay Marianna, Sinkó László, Csankó Zoltán, Varsa Mátyás, Lázár Kati m. v., Horváth Ákos, Várkonyi Eszter. **ZENEKAR:** Bárány Tamás/Gótz József, Bodor „Teskó” Tibor, Csíkvár Gábor, Horváth Balázs, Kovács Márton, Némedi Árpád, Rozs Tamás, Zságer-Varga Ákos.

STUBER ANDREA

Mostoha testvérek

■ MARTIN MCDONAGH: VAKNYUGAT ■

Nem könnyű megfejteni Martin McDonagh drámaírói sikerének titkát, nekem nem is sikerült. A tények a következők: a kilencvenes évek második felében egy huszonéves londoni fiatalember megírt – állítólag a *Hogyan írjunk?* című könyv útmutatásai alapján – öt ír színdarabot. A művek közönség elé kerültek előbb Londonban, majd számos pontján a világnak. Nálunk bemutatták a Leenane szépét (más néven *Piszkavast*) Kaposváron, a *Vígszínházban*, a *Madách Kamarában*. Az inishmore-i hadnagyot (avagy *Alhangyát*) Kaposváron és a *Vígben*, A kriplit Szolnokon, a *Budapesti Kamaraszínházban* és a *Radnótiban*.

McDonagh színdarabjainak közös vonásuk, hogy egészen konkrét helyeken, térképen fellelhető tájékon, a nyugat-írországi Galway megyében játszódnak, s az ottani emberek mindennapjait ecsetelik. Ilyenformán az írek magukénak érezhetik ezeket az alkotásokat, ámbar nem biztos, hogy örülnek nekik. Ha én ír volnék, alighanem enyhén bántónak találnám az angol fiatalember ábrázolásmódját, és tudnék olyanokról is, akik egyenesen az írségtudatukban éreznék sértve magukat.

McDonagh figurái általában meglehetősen primitívek, bornírtak, önzőek és agresszívak. Többnyire hiányzik belőlük az erkölcsi érzék, az empátia, a tisztelet bizonyos értékek iránt, mint például emberélet. Többen állítják, hogy a szerző nem hűvösen, távolságtartóan és gúnnyal, hanem szomorú szeretettel és együttérzéssel rajzolja meg hőseit, ezt nem vonom kétségbe, viszont igazolni sem nagyon tudom.

A McDonagh-darabok színtere szegényes, sivár, unalmas koszfészek, ahol nem történik semmi (no jó, egyszer esetleg filmesek jönnek). Főnek az emberek szűk körben a saját, keserű levükben. Marják egymást, gonoszkodnak, isznak, hazudoznak, pletykálkodnak, rivalizálnak, bosszút állnak. A szereplők általában nincsenek sokan – ez előnyös, akárcsak Császár Pál *Az üvegcipő*ből, ámbar Molnár Ferenc az asszociációs mező elég távoli pontján helyezkedik el –, s banális dolgok történnek velük. Az egyik McDonagh-mű eseményeit olykor felemlégetik a másik McDonagh-mű hősei.

A színházak bizonyára nem bánják, hogy a helyszínek zömmel egyszerűek, költségkímélően lepusztultak, és nem különösebben változékonyak. De a legtöbbre nyilván azt tartják a színre vivők, hogy e darabok markáns szerepeket kínálnak. Nem feltétlenül nagy ívű dráma alakításokra adnak alkalmat, de aprólékosan kidolgozható, pregnáns, karakteres, gyakran komikus vagy tragikomikus figurák megteremtését teszik lehetővé.

A McDonagh-művek legjellemzőbb sajátossága az írói nyelvezet. Sajnos nem vagyok annak megmondhatója, hogy, mondjuk, a *Vaknyugat* – mert ennek pesti színházbéli bemutatója kapcsán bocsátkozom itt találgatásokba – Varró Dániel fordításában miként viszonul az eredeti szöveghez, vagy pláne hogy az mennyiben felel meg a létező vagy valaha létezett író nyelvnek. Az mindenesetre tudható, hogy McDonagh a maga Galway megyei nyelvmélekei és privát kreációi alapján adta egyéni stílusú mondatait a hősök szájába. S nyilván Varró Dániel is így tett, kivonva a dologból Galway megyét.

A *Vaknyugat* magyar szövege számos szalonképtelen kifejezést tartalmaz, de sajátos költőiségére való tekintettel mégsem igazán nevezhető trágárnak. Bizonyos értelemben veszélyes vállalkozás csúnya szavakkal telepötytyintett vicces darabot adni elő. A közönség kétféleképpen szokott reagálni. Vagy elutasítóan, idegenkedően – a Pesti Színházban a nézők szíves elrendezése folytán módunkban áll ezt le is olvasni egy-egy arcról –, vagy nevetgélve, vihorászva. Ez utóbbi esetnek az a kedvezőtlen következménye, hogy egybemosódik a komikum és a drasztikum hatása. A *Vaknyugat* magyar szövegének felfelcsillanó líraisága nehezen tetten érhető, de alighanem a szórend különösségében és a mondatok ritmusában, dallamosságában rejlik. (Infantilizmus is felüti a fejét itt-ott, mondigalások meg dobogalások formájában.) Példának okáért ideragadok egy mondatot Welsh atyától, amely a maga egyszerűségében és rendtelenségében is kicsit úgy hat, mintha négysoros vers volna: „Ne káromkodjál / pont-e mai napon / minden napok közül / másfelől meg Coleman.” Avagy nem formás verslábakon áll-e a halotti tort firtató, tapintatlan kérdés, miszerint „Lesz-e pástétom leveles tésztában?”. Még disztichonná is

kinőhetné magát. Varró Dániel költő *A kripli* után most másodszor fordított McDonaghot, s minden bizonnyal hozzájárult ahhoz, hogy a szerző beegye magát a mai magyar színházi közegbe.

A Pesti Színház *Vaknyugat*-előadását Gothár Péter rendező és közismert állatfoglalkoztató avval kezdi, hogy behajt a színpadra egy kutyát. (Civilben Bizmu a neve, mint az a műsorfüzetféleségből megtudható.) A színpad tele van ülve velünk, nézőkkel, akik körül fogjuk az ötször öt méteres játékeret. Ez voltaképp egy kötelek nélküli ring, és még ring is. Inog, billeg, rugózik, ha a szélein járnak. Itt a Connor fivérek ócska otthona. Ők a darab főhősei, akikkel abban a kevéssé kegyeletteljes pillanatban ismerkedünk meg, amikor épp hazaérnek az apjuk temetéséről. A papát a fiatalabb fiú, Coleman puffantotta le, mivel sértő megjegyzést tett a hajára. A kritika jogosságát igazolandó, Epres Attila frizurája eléggé tré, s így összhangban áll külső megjelenésének további jegyeivel. Összenőtt szemöldök, borosta, ápolatlanság, vacak, lehordott ruhák. (A testépítő válltömés talán nem kéne, mert akármilyen szolid, mégiscsak észrevehető.) Az idősebb testvér, a Hegedűs D. Géza által játszott Valene sem sokkal bizalomgerjesztőbb alak, mindenesetre folényben van. Zsarolás útján ő vált tulajdonossá, s mindent ő birtokol ebben a szerény lakban. Gáztűzhelyet, Szűz Mária-szobrocskákat, csipszeszacskókat és pálinkáspalackokat. A háznak – alighanem a pálinkára való rájárás végett – gyakori vendége Welsh atya, a nekikeseredett és meg-megújuló kétségek között hanyódó pap. Ő hozza be a darab egy mondatban megfogalmazható, íróilag kihelyezett problematikáját, miszerint igazságtalan, hogy egy tömeggyilkos simán üdvözülhet, ha megbánja bűnét, míg az öngyilkos okvetlenül pokolra jut. S ő az, aki látó tanúja annak, hogy kisebb-nagyobb stílus gonoszkodásokkal, piszkálódásokkal hogyan teszik tönkre egymás életét az emberek. Ez az, amit McDonagh nyugtalanítóan átélhetően érzékeltet.

Epres Attila (Coleman Connor) és Hegedűs D. Géza (Valene Connor)

Koncz Zsuzsa felvétele

Gyakorlatilag a szindarab és az előadás arról a párharcról szól, amely a Connor fiúk között folyamatosan zajlik. Ki tud nagyobb szemétséggel rálicitálni a másikra. Ugyanakkor Gothár differenciáltan kezeli ezt a testvérháborút. Nemcsak alapvető szörnyűségét, de élvezetességét is felvillantja olykor, s néha már-már meghitt családiasságba fordul a küzdelem. (Például a verekedési rítusnál, amely láthatóan megőrizte a gyerekkori játékok koreográfiáját.)

Az említett három férfi szereplőn kívül akad még egy lány, aki pálinkával kereskedik, és – mint kiderül a második részben – váratlanul gyengéd érzelmeket táplál Welsh atya iránt. A Kicsilányt játszó Csonka Szilviának alapállása van. Megáll valamelyik férfival szemben, és felszegett fejjel, tágra nyílt szemmel, harcias vonásokkal, alulról felfelé, arcból arcba támad. A Welsh atyát játszó, jól megtermett Hajdu István tehetetlenül tornyosul előtte. És szépen tud fájdalmasan reménytelenül elrévedezni a tenger irányába, miközben írszerű dallamok hangjai másznak a fülünkbe. (Epres, ha kell, eljátssza furulyán.)

A két Connor fiú csatája döntetlen körüli eredményt hoz, és megbízhatóan prolongálva marad. Epres Attila és Hegedűs D. Géza színészi párharcából – ha beszélhetünk ilyesmiről, de hát beszélni bármiről lehet – szerintem egyértelműen Epres kerül ki győztesen. Míg Hegedűs D. látványosan dolgozik, Epres egyszerűen csak van. Hegedűs D. szép precizitással ejti ki a legdurvább szavakat is, Epresből meg csak úgy jön. Hegedűs D. hanghordozásban, intonációban rátesz még egy kicsit a primitívségre, az együgyűségre és (főleg) a gyerekeségre. Epres Attila beéri a legsimább és legfrappánsabb tónusú megszólalásokkal. Epres egyszerű és hiteles, Hegedűs D.-ben mindvégig van némi mesterkélttség. Ő maga éppúgy nem hat természetesnek a darab közegében, mint ahogy a frizurája is hihetetlen. A hajráfja meg a csikos fonású copfjai, amelyekhez vagy fodrász szükségeltetik reggelente, vagy öt kéz és két tükör. De a hajráfnak legalább megvan az oka. Szükség van rá ahhoz, hogy a drámai összecsapás csúcspontján Hegedűs D. Valene-je tépőzáras kutyafület kaphasson a fejére.

**MARTIN MCDONAGH:
VAKNYUGAT (Pesti Színház)**

FORDÍTÓ: Varró Dániel. **DÍSZLET:** Gothár Péter. **JELMEZ:** Kovács Andrea. **DRAMATURG:** Morcsányi Géza. **ZENE:** Kovács Gábor, Brán Együttes. **RENDEZŐ:** Gothár Péter. **SZEREPLŐK:** Csonka Szilvia, Hajdu István, Epres Attila, Hegedűs D. Géza.